

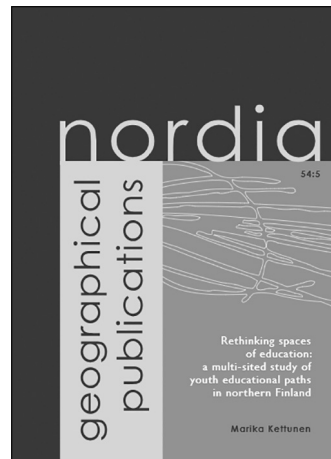
Nuorten koulutuspolkujen tilallisuuksia tutkimassa

Tilan ja Doreen Massey'n kanssa ajattelua

Marika Kettunen

Teksti perustuu kirjoittajan väitöstilaisuuden *lectio praecursoria*an Oulun yliopistossa 29.8.2025. Vastaväittäjänä toimi professori Louise Holt Loughboroughn yliopistosta.

Kettunen, Marika (2025) Rethinking spaces of education: a multi-sited study of youth educational paths in northern Finland. *Nordia Geographical Publications* 54 (5), 1–56. <https://doi.org/10.30671/nordia.163587>

Väitöstutkimukseni tarkastelee nuorten koulutuspolkuja ja erityisesti siirtymävaihetta peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Tämä on monella tapaa merkittävä hetki ja siirtymävaihe, jonka edessä tuhannet peruskouluun päättävät nuoret ovat joka vuosi. Nämä 15–16 ikävuoden tienoilla tehdyt valinnat suuntaavat nuorten lähitulevaisuutta, mutta niillä on myös kauaskantoisempia vaikutuksia.

Tutkimukseni keskittyy Pohjois-Suomeen, joka tarjoaa tämän koulutuksellisen siirtymävaiheen tarkastelulle varsin mielenkiintoisen viitekehyksen. Viime vuosikymmeninä alueen kouluverkkoa on harvennettu niin peruskoulun kuin toisen asteen koulutuksessa. Koulutuksen alueellinen saavutettavuus on heikentynyt. Tämä kehityskulku murentaa

koulutuksellisen tasa-arvon ajatusta, jota on pitkään pidetty suomalaisen hyvinvointivaltion kulmakivenä.

Peruskouluun päättävillä nuorilla tämä tarkoittaa, että koulutukseen ja koulutusalaan liittyvät pohdinnat ovat väistämättä myös tilaan ja paikkaan liittyvien kysymysten pohtimista: mitä koulutusvaihtoehtoja kotipaikkakunnalla on tarjolla, onko kouluun kulkeminen kotoa käsin mahdollista, muutetaanko muualle heti, myöhemmin vai mieluiten ei ollenkaan, ja missä valitun koulutusalan jälkeen työllistyminen tai jatko-opinnot olisivat mahdollisia?

Hämmentymisiä

Näiden kysymysten taustalla kiteytyy ajatus siitä, että nuorten koulutuspoluilla on tilalli-

nen ulottuvuus: ne tapahtuvat tietyssä ajassa ja paikassa. Tutkimuksessani olen pyrkinyt tuomaan monitahoisuutta koulutuspolkujen tilallisuuksien tarkasteluun ihmismaanteenteellisen tilateorian ja tilallisuuden käsitteen kautta.

Olin jo kirjoittamassa väitöskirjani yhteenveto-osuutta, kun osallistuin pohjoismaiseen nuorisotutkimuksen konferenssiin Tampereella. Esittelin omaa tutkimustani työryhmässä, jonka tarkoituksena oli pohdita teorian roolia nuorisotutkimuksessa sekä teoreettisten valintojen ja oletusten vaikutusta siihen, millaista tietoa nuorisotutkimus tuottaa. Olin työryhmästä varsin innoissani, sillä se resonoi niiden teoreettisten, eettisten ja hyvin käytännöllistenkin pohdintojen kanssa, joiden äärelle olin väitöstyössäni päätyneet.

Omassa puheenvuorossani pyrin tuolloin hahmottelemaan, mikä on ollut teorian rooli omassa nuorten koulutuspolkuja käsittelevässä tutkimuksessani. Pohdin erityisesti sitä, millaisia avauksia hyödyntämäni tilateoreettinen näkökulma voisi nuorisotutkimukseen ja erityisesti nuorten koulutuspolkujen tutkimukseen tuoda. Lisäksi pohdin, miten katseen kääntäminen kohti tilaa voisi rikastuttaa käsitystämme nuorten elämästä ja nuoruudesta. Työryhmän päätyttyä eräs kuulija tuli keskustelemaan kanssani. Hän kertoi jääneensä miettimään, miten oikein voin tutkia tiloja haastattelujen kautta. Oli kuin voisin nähdä lampun syttyvän hänen päänsä päällä, kun hän kuuli vastaukseni.

- Ai, se on siis sun *tulkintaa* haastatteluaineiston perusteella, hän totesi. - Kyllä, se on tulkintaa, vastasin hieman hämmentyneenä.

1 NYRIS 2024 työryhmälle ”Choosing theory? Critical reflections on theory and youth’s voices in youth studies” ja sen järjestäjille Susanna Areschougille, Ville Pöysälle ja Helena Ristaniemelle kiitokset keskustelun virittelystä, ihmisten yhteen tuomisesta ja kauas kantaneesta inspiraatiosta.

Teorian ja aineiston kanssa ajattelua

Vaikka kyseessä oli vain yksi kohtaaminen väitöskirjavuosien varrella, kiteytyy siihen jotain olennaista siitä, mihin suuntaan olin väitöstyöni kanssa edennyt, ja mitä ajattelin teorian roolista tutkimuksessa ja tutkimustiedon tuottamisessa. Tutkimuksessani on vahvasti mukana ajatus siitä, että tutkijalla on keskeinen rooli paitsi tutkimuksen toteuttamisessa ja aineiston tuottamisessa, myös sen ’lukemises- sa’ hyödyntämänsä teoreettisen näkökulman kautta – toisin sanoen sellaisessa teoreettisessa kehittäelyssä, jota joku voisi tulkitsemiseksikin luonnehtia. Niin kutsuttua jälkikvalitatiivista tutkimussuuntausta edustavat tutkijat puhuvatkin oivaltavasti teorian kanssa ajattelusta. Teoria ei ole näin ajateltuna jotain, joka selittää tai jotain, jota testataan vaan ennemminkin kimppu ”ajattelua haastavia käsitteellisiä näkökulmia” (Werner 2024, 248).

Teorian kanssa ajattelu ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tutkimuksessani olisi käytetty empiiristä materiaalia. Olen hyödyntänyt aineistoa, jota voitaisiin kuvailla melko perinteiseksi laadulliseksi aineistoksi. Aineisto koostuu suomalaista koulutusta käsittelevistä politiikkadokumenteista, erityisesti toisen asteen koulutukseen keskittyen. Lisäksi olen tuottanut aineistoa neljässä pohjoissuomalaisessa koulussa vieraillessani. Tämä aineisto koostuu peruskouluaan päättävien nuorten tutkimushaastatteluista sekä omista tutkimusmuistiinpanoistani. Teorian kanssa ajattelu onkin oikeastaan siis ollut yhdessä teorian ja tämän aineiston kanssa ajattelua.

Tällä tavalla tuotettua laadullista aineistoa voisi lukea ja hyödyntää toisinkin, mutta mitä lähemmäs väitöstyöni loppumetrejä olen edennyt, sitä selkeämmin olen ollut tutkimuksessani kiinnostunut siitä, mitä tämän aineiston kautta voidaan sanoa siitä tilasta, jossa nuoret koulutuksellisia valintojaan tekevät.

Näin ollen haastatteluaineistoa lukiessani olen keskittynyt tutkimaan sitä koulutuksen tilaa, jossa koulutuksellisten valintojen tekeminen on mahdollista – ja mikä on se tila, joka näistä ajattelemisista ja toimimisista rakentuu.

Aineiston ja teorian kanssa ajatteleva korostaa myös tiedon tilanteisuutta ja ositaisuutta. Kaikki tieto on tuotettu jostain näkökulmasta, joillain tietyillä teoreettisilla ja menetelmällisillä välineillä, jotka tutkimusta ohjaavat.

Liikuskelua tieteidenvälisillä hetteiköillä

Alussa kuvailemani konferenssi kohtaaminen, ja erityisesti ehkä myös oma hämmennykseni, kiteyttää myös erään toisen oleellisen seikan väitöstutkimuksestani – nimittäin monitieteisyyden ja sen haasteet. Yhtä aikaa niin maantieteen, kasvatustieteen ja nuorisotutkimuksen kentillä kuin niiden rajapinnoilla toimiminen on tarkoittanut kurkottelua kohti erilaisia tutkimusperinteitä, näkökulmia ja keskusteluja. Usein se on tarkoittanut hämmentymistä, jonkinasteista ymmärtämistä ja taas uutta hämmentymistä. Nämä odottamattomat hämmennyksen hetket ovat olleet lähes erottamaton osa liikuskelua niillä tieteidenvälisillä hetteiköillä, jota myös monitieteisyydeksi kutsutaan.

Usein olen myös saanut perustella sitä, miksi maantieteen tieteenalalla oltaisiin kiinnostuneita tutkimaan nuorten koulutuspolkuja, ja mitä maantieteen avaama tilallinen näkökulma oikeastaan edes tarkoittaa. Toisin sanoen, maantieteen ja maantieteilijän kiinnostus yhtäältä tilan ja tilallisuuksien tai toisaalta koulutuksen tutkimiseen järkeenkäypänä tutkimuskohteena ei ole aina ollut itsestään selvää.

On myös todettava, että tilan ja tilallisuuden näkökulma ei sinänsä ole uusi nuoriso-

tutkimuksen tai kasvatustieteenkään kentällä. Itse asiassa viime vuosina tilaan ja tilallisuuteen on kiinnitetty enenevässä määrin huomiota. Nuorten koulutuspolkuihin liittyen tutkijat ovat tuottaneet arvokasta tietoa esimerkiksi alueellisista eroista koulutukseen hakeutumisessa. Tutkijat ovat myös korostaneet asuinpaikan merkitystä nuorten koulutuksellisille haaveille ja valinnoille. Nämä tutkijat ovat osallistuneet merkittävästi myös yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vakuuttaneet nuorten näkökulman ymmärtämisen ja kuuntelemisen tärkeydestä yhteiskunnan eri sektoreilla.

Tilan ja Doreen Massey'n kanssa ajattelua

Tässä kohtaa on mainittava, että myös maantieteen tieteenalan sisällä tutkija hyvin todennäköisesti törmää monenlaisiin näkemyksiin tilasta ja sen luonteesta. Vaikka tilan käsitteen katsotaan usein kuuluvan aivan tieteenalan ytimeen, on sille vaikeaa eikä välttämättä edes kovin mielekäästä löytää yhtä, vedenpitävää määritelmää. Siinä missä esimerkiksi paikkatietojärjestelmien ja määrällisten tutkimusmenetelmien voittokulku aikanaan vahvisti ajatusta tilasta fyysisenä ja mitattavana alueena, humanistisen maantieteen pioneerit käänsivät katseensa kohti tilan – tai oikeastaan paikan – kokemista.

Entä miten tutkia tiloja silloin, kun niitä ei lähestytä ainoastaan fyysisten ja mitattavien ominaisuuksiensa kautta? Entä jos tila on muutakin kuin tutkimuksen taustatekijä? Mitä tilasta voitaisiin sanoa, jos tilaa ei ymmärretäkään koordinaatteina tai etäisyytenä paikasta A paikkaan B? Millaisia yhteyksiä voitaisiin tehdä näkyväksi, jos tila on samaan aikaan muutakin tai muuallakin kuin arjessa eletty kokemus?

Juuri relationaaliset tilateoriat ovat saaneet sysäyksensä tarpeesta teoretisoida ja tutkia

yhteiskunnallista tilaa toisin. Relationaalisen tilateorian uranuurtaja Doreen Massey on kirjoituksissaan korostanut tilaa suhteisena ja suhteissa rakentuvana, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti spesifinä. Näin ajateltuna tila paitsi tuottaa sosiaalisia suhteita, se myös rakentuu näistä suhteista. Koska nämä suhteet ovat alttiita muutoksille, siksi myös tila on avoin, huokoinen ja alati muutoksessa.

Tässä väitöstutkimuksessa otin tilallisuuden eräänlaiseksi käsitteelliseksi välineeksi näiden alati muuttuvien ja avoimien tilojen tutkimiseen. Tilallisuuden avulla halusin päästä käsiksi siihen, millaisista tilallisista suhteista, ulottuvuuksista ja näkökulmista koulutuspolut nimenomaan suomalaisen koulutusjärjestelmän ja pohjoissuomalaisen nuorten viitekehityksessä rakentuvat.

Nuorten moninaiset koulutuspolut

Väitöstutkimuksessani tilan ja tilallisuuden tarkastelu suhteisesta näkökulmasta on mahdollistanut vaihtoehtoisen tavan tutkia nuorten koulutuspolkuja.

Ensiksi, tilallisen näkökulman kautta olen tarkastellut nuorten koulutuspolkuja monipaikkaisesti. Tutkimukseni tuo yhteen erilaisia paikkoja, joissa – ja joiden kautta – nuorten koulutuspolut samanaikaisesti rakentuvat. Monipaikkainen tarkastelu haastaa koulutuspolkujen ajattelua virtaviivaisina siirtyminä koulutusasteelta toiselle. Monipaikkaisina koulutuspolut ovat ikään kuin mosaiikki tai kokonaisuus, jonka osat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Paikat eivät tässä tutkimuksessa rajoitu vain empiirisiin kategorioihin ja sijainteihin, kuten kaupunki, maaseutu tai Pohjois-Suomi, vaan relationaalisen tilan hengessä myös suhteessa toisiinsa.

Monipaikkaisuuden kautta tutkimukseni tuon esiin esimerkiksi toisen asteen koulu-

tukseen liittyviä tilallisia erontevoja ja eriytymistä. Koulutuspolitiikan näkökulmasta esitän, että suomalainen koulutuspolitiikka tuottaa ammatillisesta ja lukiokoulutuksesta tilallisesti eriytyneitä koulutuspolkuja. Siinä missä ammatillinen koulutus rakentuu suhteessa ammattiin valmistumiseen ja maaseutualueidenkin tarpeisiin, lukiokoulutuksen odotetaan tuottavan niin sanottua inhimillistä pääomaa, joka on leimallisesti kaupunkikeskeistä.

Nuorten näkökulmasta tarkasteltuna tilalliset eronteot puolestaan rakentuvat paitsi kaupungin ja maaseudun välisen erottelun myös pohjoisen ja eteläisen Suomen välille tehdyille eronteolle. Nuorten tuottamat eronteot osin heijastavat julkista keskustelua Suomen aluekehityksestä, jossa pohjoinen asemoidaan toisin kuin väkirikas, monipuolisemman elinkeinorakenteen ja enemmän koulutusmahdollisuuksia tarjoava Etelä-Suomi (ks. Kettunen 2023). Monipaikkainen tarkastelu siis syventää ymmärrystämme siitä, miten koulutuksen alueellinen eriarvoisuus ilmenee ja miten se rakentuu suhteisesti.

Toinen keskeinen tilallisuuksien avaama näkökulma on koulutuspolkujen rakentuminen paitsi monipaikkaisesti myös monimittakaavaisesti. Suomalaisnuorten koulutuspolkuja muovaava, alueellista eriarvoisuuttakin tuottava kansallinen koulutuspolitiikka ei suinkaan ole muodostunut kansallisessa tyhjiössä, vaan se on muotoutunut osana globalisoituvaa maailmaa. Suomalaista koulutusjärjestelmää on viime vuosikymmeninä kehitetty tiiviissä suhteessa siihen, mikä on nähty Suomen asemaksi osana kansainvälisiä talouden suhteita ja niiden muutoksia. Koulutusta on alettu ajatella keskeisenä välineenä sille, että Suomi pysyy mukana kansainvälisessä kilpailussa ja kehittyä niin kutsutun tietotalouden aikana (ks. Kettunen & Prokkola 2022).

Koulutuspolkuja on pyritty tehostamaan ja nuorten koulutussiirtymiä virtaviivaista-

maan. Tietotalous tarvitsee tuotantotekijöikseen nuoria koulutettuja osaajia tietyille strategisille aloille, joilla niilläkin on tilallisuutensa: suurin osa tietointensiivisistä työpaikoista paitsi vaatii kouluttautumista suurempien kaupunkien yliopistoissa, myös sijaitsee kaupungeissa. Tätä kautta globaalin talouden ja taloussuhteiden seuraukset paitsi näkyvät myös rakentuvat paikallisella tasolla pohjoissuomalaisen nuorten elämässä ja arjessa, kun heitä kannustetaan tekemään tietynlaisia koulutusvalintoja. Monimittakaavainen tarkastelu tuottaa siis uutta ymmärrystä siitä, miten erilaiset mittakaavat aina globaalista kansalliseen, paikalliseen ja henkilökohtaiseen limittyvät ja vaikuttavat toisiinsa.

Kolmanneksi, tilan ajatteleminen suhteisena on mahdollistanut tilan tarkastelun tunteiden näkökulmasta. Peruskoulun päättymisen on hetki, johon liittyy paitsi poliittista ohjausta myös sosiaalisia ja kulttuurisia normeja, jotka yhdessä ohjaavat sitä, miten nuorten tulisi toimia ja tuntea. Koulun päättymisen näyttäytyy hetkenä, jolloin tulisi päättäväisesti suunnata kohti tulevaa tutkintoa. Tämä huolimatta siitä, että yhtäältä koulutuspolkujen tehostaminen ja alueellisesti eriarvoiset mahdollisuudet tuottavat nuorille paineita tehdä juuri *oikeanlaisia valintoja*.

Tunteiden ja koulutuksellisten toiveiden kautta tutkimukseni tuokin esiin vahvan tulevaisuusorientoituneisuuden, joka nuorten koulutuspolkuun liittyy. Nuoret ja peruskoulun päätteeksi tehtävät koulutusvalinnat nähdään keskeisenä osana paitsi nuorten itsensä, myös heidän pohjoisten kotiseutujensa ja koko Suomen valtion tulevaisuutta. Tunteiden tarkastelu tuottaa siis uutta ymmärrystä siitä, millaisessa tunteiden maastossa koulutusvalintojaan tekevät nuoret suunnistavat (ks. Kettunen & Sitomaniemi-San 2025).

Lopuksi

Tilateoreettisen orientaation ja Massey'n kirjoitusten kautta päädyin väitöskirjani yhteenvedossa punomaan auki vyyhtiä siitä, miten ja millaista tilaa nuorten koulutuspolkujen kautta rakentuu. Olen siis suunnannut katseeni nuorten kokemuksesta kohti tilaa, en hylätäkseni nuorten elämismailmaa kokonaan vaan tuodakseni sen osaksi nuorten koulutuspolkujen tarkastelua vieläkin monitahoisemmin. Näin työni kutsuu tarkastelemaan nuorten koulutuspolkuja ei vain yksilöllisinä valintoina, vaan tilallisina prosesseina.

Lähteet

- Kettunen, Marika & Prokkola, Eeva-Kaisa (2022) Differential inclusion through education: Reforms and spatial justice in Finnish education policy. *Environment and Planning C: Politics and Space* 40 (1), 50–68. <https://doi.org/10.1177/23996544211001383>
- Kettunen, Marika (2023) Negotiating Multiple Spatialities: Geographies of Youth Educational Subjectivity. *YOUNG* 31 (3), 215–232. <https://doi.org/10.1177/11033088231151354>
- Kettunen, Marika & Sitomaniemi-San, Johanna (2025) Feeling (the) rules: Emotional landscapes of rural youth educational mobilities. *Children's Geographies*. <https://doi.org/10.1080/14733285.2025.2542746>
- Werner, Marion (2024) Doreen Massey. Teoksessa Mary Gilmartin, Phil Hubbard, Rob Kitchin & Sue Roberts (toim.) *Key thinkers on space and place* (3rd edition), 245–252. Sage.